DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

DEN INTERNATIONALE KONJUNKTURSITUATION

USA

Nixon-administrationens ekspansive økonomiske politik op til præsidentvalget havde også i 3. kvartal en god baggrund i forholdsvis beskedne prisstigninger. Hvor forbrugerpriserne i 1970 steg med 5,9 pct. og i 1971 med 4,3 pct., var prisstigningstakten i juli-august-september reduceret til 3 pct. om året. Udviklingen på handelsbalancen giver ikke samme gode baggrund for økonomisk ekspansionspolitik. Selv om underskuddet på handelsbalancen på 462 mill. $ i august var mindre end måneden før, var der tale om det 11. månedsunderskud i træk. For hele 1972 ventes et underskud på handelsbalancen på ca. 6 mia. $ eller ca. det dobbelte af underskuddet i 1971. Bank of America skønner i oktober 1972 et underskud i *1973* på 3–4 mia. $, mens Chase Manhattan Bank mere optimistisk forudser et underskud på ca. ½ mia. $.

Storbritannien

I hver af årets første 5 måneder havde landet underskud på handelsbalancen, herefter i juni-juli overskud og atter i august-september underskud. I august var underskuddet 193 mill. £, i september 136 mill. £. Når man betænker den fortsat betydelige arbejdsløshed og det lave investeringsniveau, må denne tilbagevenden til handelsbalanceunderskud forurolige. Det britiske handelsministerium har i en nylig prognose forudsagt et investeringsniveau for industrien i 1973 på kun 2 pct. mere end i 1972, hvor industriinvesteringerne ovenikøbet ventes 7 pct. lavere end 1971-tallet. For 1971 viser statistikken i øvrigt 7½ pct. lavere investeringer end året før.

De-facto-devalueringen af pundet efter frigivelsen af pundkursen den 23. juni har øget prisstigningstempoet. Ved udgangen af september lå timeløns- og ugelønssatserne ca. 16 pct. højere end året før, hvilket er en tydelig accelleration af lønstigningstempoet. Den britiske inflation er fortsat af typen »cost-push«.

Vesttyskland

Inflationsspørgsmålet var også i 3. kvartal skræmmende for vesttyskerne. Leveomkostningerne steg med ikke mindre end 1 pct. mellem midten af

august og midten af september. I juli lå priserne 5,6 pct. over samme måned året før, i august var priserne steget 5.7 pct. over de forudgående 12 måneder, og endelig lå septembertallet 6,2 pct. over samme måned i 1971.

Sverige

Der var 118.000 ledige i september – svarende til 3 pct. af arbejdsstyrken. Ledigheden har atter været stigende i 3. kvartal, hvilket genspejler det fortsatte besvær med at få en egentlig ekspansion sat i gang. Kapacitetsudnyttelsen er stadig utilfredsstillende inden for store dele af svensk erhvervsliv.

Japan

På trods af stadig accelleration i japansk økonomi efter konjunkturtilbageslaget sidste år vil årets betalingsbalanceoverskud blive af størrelsesorden 8300 millioner dollar. Underskudslandenes, først og fremmest USA's, vedvarende pres for at få Japan til enten yderligere at revaluere yen'en ud over de 17 pct. i 1971 eller liberalisere handelspolitikken synes nu at have gjort sin virkning. Handelsministeren har foreslået en ensidig japansk toldnedsættelse på 20 pct., som skal meddeles, inden GATT indleder sit møde i Genève den 1. november.

EF-PERSPEKTIVER – OGSÅ FOR DANMARK

Det internationale økonomiske samarbejde var i de første fem efterkrigsår præget af oprettelsen af I. B. R. D., I. M. F. og GATT. I mellemkrigstiden var næsten enhver form for samarbejde mellem de nationale økonomier brudt sammen, og det var derfor politikere og økonomer magtpåliggende at få genskabt et internationalt økonomisk samarbejde på de områder, hvor tredivernes disintegration havde virket mest skadeligt. Til dette formål oprettedes de tre nævnte institutioner.

Næste fase i udviklingen var 1960'ernes markedsmæssige integration, hvis årsager må søges i teknisk-økonomiske forhold. Nødvendigheden af store markeder for at kunne realisere stordriftsfordele, drive udstrakt forskning og skabe effektivt marketingarbejde havde i denne periode langt større betydning for integrationsbestræbelserne end politiske ønsker om koordinering af enkeltstaternes politik over et bredere felt.

Hvis man maler med bred pensel, kan man sige, at EF i 1960'erne fuldførte en markedsmæssig integration i den forstand, at der blev opnået intern frihandel med industrivarer og opbygget et helt kompleks af landbrugsordninger.

I 1970'erne vil EF – efter 1. januar 1973 udvidet med Storbritannien,

Irland og Danmark – fortsætte integrationen, men nu med vægten lagt på det økonomisk-politiske og valutariske område. De nye medlemslande vil rigtignok i en overgangsperiode skulle foretage en markedsmæssig integration med de »gamle« EF-lande, men dette vil næppe efter de sidste par års erfaringer at dømme bremse EF's videregående økonomisk-politiske og valutariske integration, hvis grundlag er Werner-kommissionens rapport fra 1970.

Skal man i dag vurdere, hvorledes 60'ernes markedsmæssige samarbejde i 70'erne vil blive udbygget på den økonomiske og monetære front, er det en god idé at dykke ned i Werner-rapporten, opkaldt efter Luxemburgs premier- og finansminister Pierre Werner, der stod i spidsen for det team af økonomiske eksperter fra EF-landene, som udarbejdede rapporten.

Det mest iøjnefaldende forslag, Werner-kommissionen fremsatte, var en anbefaling af dannelse af en overnational myndighed i perioden op til 1980. Myndigheden skulle være ansvarlig for den fælles økonomiske politik og tildeles en række af de beføjelser, der nu ligger hos de nationale regeringer. Dannelsen af en sådan central beslutningsmyndighed skulle modsvares af en tilsvarende øget parlamentarisk kontrol på fællesmarkedsniveau, idet den centrale myndighed skulle være ansvarlig overfor et Europa-parlament, valgt efter samme mønster som de enkelte landes lovgivende forsamlinger.

I rapporten skitseredes udviklingen hen imod en økonomisk og monetær union med en fælles møntenhed. Tidsplanen for gennemførelsen af de vidtrækkede planer var delt op i tre perioder på hver tre år, hvor den første periode skulle begynde 1. januar 1971. I denne første periode skulle der foretages en indsnævring af de marginer, inden for hvilke EF-valutaerne kunne svinge.

Efter de regler, som var gældende i Den internationale Valutafond (IMF) fra dens oprettelse og helt frem til begivenhederne på valutafronten i maj og august sidste år, skulle de daglige udsving i de enkelte landes kurser holdes inden for et interval på højst 1 procent over, respektive under den normalkurs (pariværdi), der var anmeldt til Valutafonden. For deltagerne i den særlige europæiske valutaoverenskomst, EMA, var marginen dog snævrere, idet de fleste af deltagerne i EMA havde aftalt kun at tillade kursudsving op til et maksimum på 3/4 pct. på hver side af parikursen over for dollar.

I forhold til dollar kunne hver af de vesteuropæiske valutaer således bevæge sig inden for et interval på 1 1/2 pct. Dette betød igen, at de europæiske valutaer indbyrdes kunne svinge op til et maksimum på 3 pct., nemlig når en valuta gik fra gulv til loft, og en anden valuta samtidig bevægede sig fra loft til gulv.

EF-ministerrådsresolutionerne af 8.–9. februar 1971 vedrørende iværksættelse af Werner-planens første etape indebar bl. a., at marginerne for kursudsving mellem EF-valutaerne indbyrdes skulle reduceres i forhold til det ovenfor nævnte, men vel at mærke uden at dette skulle indebære nogen indsnævring af EF-marginerne over for dollar. Det er herved, man kan tale om, at der inden i dollartunnelen skulle placeres en særlig »slange«, som EF-kurserne indbyrdes skulle holde sig inden for, indtil man nåede frem til den fuldstændige afskaffelse af kursvariationer mellem EF-valutaerne.

Hele dette system blev sprængt, da Vesttyskland og Holland indførte flydende valutakurser i maj 1971, og da de to lande fra august 1971 fik bredt internationalt følge vis-a-vis-dollaren. Ved valutakonferencen i Washington fastlagdes et nyt sæt pariteter, som man skal søge at fastholde som det normale, men indtil videre tillades der nu daglige kursudsving i hver retning på op til 2 1/4 pct. af parikurserne. Afstanden fra gulv til loft er altså nu 4 1/2 pct., og dette indebærer, at de totale kursudsving mellem bl. a. europæiske valutaer efter Washington-aftalen kan blive hele 9 pct. Båndvidden er altså blevet udvidet betydeligt.

For EF-landene, både de nuværende og de kommende, vil den større båndbredde ikke blive aktuel. EF har nemlig besluttet, at der fra 24. april i år ikke kan tillades større kursudsving mellem EF's valutaer end 2 1/4 pct. Sammen med andre foranstaltninger – bl. a. gensidig valutastøtte og mere bindende konsultationer end hidtil om den økonomiske politik – skal dette bringe den økonomiske og valutariske union tilbage til det spor, den blev afsporet fra i maj 1971.

I fællesskab skal EF-valutaerne fortsat kunne variere overfor dollar og andre tredielandsvalutaer inden for Washington-aftalens brede spillerum. Med fri konvertibilitet siger det imidlertid sig selv, at ingen EF-valuta både kan holde sig inden for den snævrere EF-båndbredde, og samtidig udnytte de øgede muligheder for udsving i forhold til dollar m. v., der nu er skabt i IMF. Denne større bevægelsesfrihed må derfor af EF udnyttes ved, at slangen kommer til at bevæge sig inde i tunnelen.

EF-ansøgerlandene tilsluttede sig systemet fra 1. maj, men da England den 23. juni gjorde pundet flydende, fulgte Danmark med et stykke, idet vi meddelte, at vi ville falde tilbage til IMF-systemets svingningsbånd på 4 1/2 pct. Vor frigørelse fik dog ikke større betydning, idet det viste sig muligt at holde kronen indenfor de 2 1/4 pct.'s svingning med undtagelse af et par enkelte dage. Ganske logisk traf regeringen derfor 11. oktober beslutning om, at vi også formelt ville vende tilbage til EF-systemet og med vor »gamle« dollarkurs på 6,98 som basis.

Det er sandsynligt, at England også vil tilslutte sig EF-systemet fra indtrædelsesdagen i EF – 1. januar – men det vil nok ske med et devalueret

pund. Alle venter, at den nye kursrelation mellem dollar og pund bliver 2.40 $ pr. £, svarende til relationen før den amerikanske devaluering sidste år.

Efter Werner-rapporten er det på længere sigt tanken, at et fællesorgan for centralbankerne skal løse de monetære problemer. Som en model for det nye centralbanksystem henviser rapporten til federal reserve-systemet i USA. Fællesorganet skal have mulighed for at træffe afgørelser vedrørende den interne pengepolitik, herunder for eksempel renten, likviditeten og lånepolitikken. Udadtil skal det kunne intervenere på valutamarkederne og føre kontrol med EF's samlede valutareserver. Når udviklingen er nået dertil, vil det være umuligt at re- eller devaluere medlemslandenes valutaer indbyrdes. Enhver paritetsændring vil kun komme til at berøre fællesmarkedsvalutaen under eet.

Rapportens manen til forsigtighed i den første periode skyldtes også et ønske om, at de lande, der forhandlede om optagelse i fællesmarkedet, skulle have mulighed for at præge de større principbeslutninger vedrørende møntunionen, forudsat naturligvis at medlemsskab for disse lande blev en realitet i 1973.

Mange af de problemer, rapporten behandlede, lagde op til foranstaltninger med så omfattende virkninger, at en tilpasningsperiode på 10 år må forekomme kort og give anledning til ikke så lidt skepsis. Især synes overgangsperioden, før møntunionen bliver en realitet, at være kortvarig, når man tænker på, hvor radikalt en sådan union vil ændre de enkelte landes muligheder for at føre selvstændig økonomisk politik.

Vil den økonomiske og monetære integration i 70'erne nu være til fordel for Danmark som medlem af EF? Det er et vanskeligt spørgsmål, men så meget kan dog siges, at en økonomisk ubalance, som den Danmark har tilladt sig 1960'erne igennem, ikke vil kunne tolereres indenfor en økonomisk union. Om det er en fordel for et land i et tiår at kunne leve over evne for så i det næste tiår at være tvunget til at tilbagebetale gælden, er vanskeligt at afgøre. Det forhold, at Danmark i 1970'erne vil komme til at deltage i EF's forvandling fra et præferenceområde til en økonomisk union, vil betyde farvel til al økonomisk-politisk letsindighed. En økonomisk union af flere lande kræver bevidst økonomisk-politisk harmonisering, samtidig med at også unionens iboende kræfter medvirker til at afstemme udviklingen.

Vort medlemskab af EF får betydning for kapitalbevægelser mellem Danmark og de øvrige otte EF-lande. Danmark har som medlem af OECD liberaliseret en del kapitalbevægelser, men ikke alle de, der forlanges i EF. De væsentligste kapitalbevægelser, der nu skal liberaliseres ved vort medlemskab af EF, er:

1) porteføljeinvesteringer,
2) direkte investeringer i virksomheder,
3) udførsel af kapital til boliger,
4) udførsel af kapital til emigration,
5) kommercielle kreditter med 2–5 årig løbetid.

Det bemærkes, at det kun er kapitalbevægelser *medlemsstaterne imellem*, der er forpligtelse til at liberalisere.

Overgangsordningen dækker for Danmarks vedkommende kun porteføljeinvesteringer, dvs. at de ovenfor nævnte punkter 2–5 umiddelbart er liberaliseret. Der gælder ingen overgangsordning for disse. For porteføljeinvesteringerne gælder for aktier, at EF-bosiddende fra 1. jan. 1973 frit kan købe danske børsnoterede aktier og fra 1. januar 1975 danske børsnoterede obligationer, medens danskere først frit kan købe udenlandske aktier og obligationer fra 1. januar 1978.

I forventning om, at udenlandsk interesse i køb af danske aktier vil hæve kursniveauet, har en ganske kraftig efterspørgsel efter aktier forårsaget store kursstigninger i indeværende år. Det internationale kursniveau for gode aktier ligger dog stadig højere end herhjemme. Med skyldig hensyntagen til perioder med gevinstrealisationer må man derfor vente en yderligere kursstigning, særlig henimod slutningen af året. For dansk erhvervsliv er der ingen tvivl om, at aktiebørsens internationalisering vil give virksomhederne mulighed for tilførsel af anlægskapital via aktiemarkedet i langt højere grad end hidtil.

Som nævnt vil Danmarks forpligtelse til at åbne sit obligationsmarked for EF-bosiddende først indtræde pr. 1. januar 1975, altså to år efter indtræden. Indtil da vil de hidtidige restriktioner kunne opretholdes. Det må dog forventes, at de obligationskvoter, som Nationalbanken i et års tid har tilladt eksporteret, vil blive forøget. Sker dette, vil denne afsætning af krone-obligationer aflaste det danske obligationsmarked, hvilket både rente- og likviditetsmæssigt vil være af største betydning.

Også de øvrige sektorer af vort penge- og kapitalmarked vil blive præget af det danske EF-medlemskab – men først på lidt længere sigt. Vor hidtidige penge- og kapitalmarkedsisolation vil simpelthen lidt efter lidt forsvinde.

Den hjemlige diskussion om Danmarks tilslutning til EF kom – hvis vi ser bort fra de politiske og de ovenfor omtalte økonomiske emner – i slutfasen til i betydelig grad at dreje sig om tre punkter:

Frygten for at vor høje sociale standard ikke vil kunne opretholdes,
frygten for at dansk jord ikke ville kunne bevares på danske hænder,
og frygten for at landet ville blive oversvømmet af arbejdskraft fra de øvrige medlemslande.

Angående første punkt indeholder Romtraktaten ingen hjemmel til at gennemføre en harmonisering af medlemslandenes sociale lovgivning f. eks. vedrørende folkepension, syge- og arbejdsløshedsforsikring og børnetilskud. På en måde er det beklageligt, at traktatens artikel 118 indskrænker sig til at fastslå, at det er et mål at fremme et snævert samarbejde mellem medlemsstaterne på det sociale område. På en måde havde det været rart, om det tydeligt var blevet sagt, at landene skulle udvikle det sociale tryghedssystem på en eller anden foreskreven vis. På den anden side må det være betryggende for dem, der betragter vor sociale lovgivning som forbilledlig, at Romtraktaten ikke blander sig i spørgsmål om velstandens fordeling og om niveauet for disse tryghedsydelser.

Frygten for, at danske strandområder skal komme på udenlandske selskabers hænder, er imødegået ved en dansk lovgivning, som kræver, at alle – både danske og udenlandske selskaber – skal have det offentliges tilladelse til køb af strandarealer. I praksis må det forventes, at det offentlige kun vil tillade almennyttige selskabers foretagsomhed på dette område.

For landbrugsjordens vedkommende har EF hidtil kun i begrænset omfang givet borgere i et land ret til køb af landbrugsjord i et andet. Det har hidtil kunnet ske i følgende tilfælde: 1) Hvis den udenlandske køber har været medhjælper ved landbruget i købslandet i mindst 2 år. 2) Hvis der er tale om en ødegård, der har været ude af drift i mindst 2 år. 3) Hvis køberen samtidig sælger en anden landbrugsbedrift, som han har ejet i samme land i mindst 2 år, eller 4) hvis det sker i form af forpagtning.

Køb af strandgrund til eget privat forbrug sker i øjeblikket for udlændinges vedkommende kun efter justitsministeriel tilladelse, hvilken i øvrigt sjældent gives. Dette eller et andet system, hvorefter kun danskere kan købe rekreative områder til eget privat forbrug, kan bestå, fordi Romtraktaten slet ikke påberåber ligeret ved sådanne handler.

Med hensyn til frygten for invasion af gæstearbejdere fra EF kan det være praktisk at se på, hvordan det fælleseuropæiske arbejdsmarked virker i dag. En opgørelse over antallet af gæstearbejdere i EF-landene viser, at kun forholdsvis få, nemlig ca. 950.000 eller ca. 1 pct. af lønmodtagerne i EF-landene, har taget arbejde i et andet medlemsland. Den helt overvejende del af de næsten 3,5 mill. gæstearbejdere i EF-landene er kommet fra tredielande, fortrinsvis lande omkring Middelhavet.

Intet tyder på, at EF-arbejdskraft i nævneværdigt omfang skulle søge arbejde i Danmark, lige som det er vanskeligt at forestille sig masseudvandring af dansk arbejdskraft til EF.

Alle EF-lande har et højt beskæftigelsesniveau, og for alle mennesker er flytning fra et sprog- og kulturområde til et andet ubehageligt.

Hvis vi i Danmark skulle få arbejdsløshed, vil dette ikke betyde, at

dansk arbejdskraft kan tvangsforflyttes til områder inden for EF, hvor der mangler arbejdskraft. Reglerne om den frie bevægelighed betyder, at det er frivilligt for arbejdskraften, om den vil flytte fra eet EF-land til et andet.

Medlemskab af EF er fuld af udfordringer og muligheder. Derfor var det godt, at ubegrundet frygt ikke fik os til at vende ryggen til de europæiske samlingsbestræbelser.

H. Thustrup Hansen
18. 10. 1972